
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

GIONRÓL — ÚJ KÖNYVE ALKALMÁBÓL

Gion Nándor: *Az angyali vigasság*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1985

Vannak elbeszélők, akik mindig ugyanarról írnak, a maguk világáról. Onnan jöttek, oda térnek vissza, nem is témáért, hanem a mesélés kedvéért csupán. A téma is abból születik, szinte észrevétlenül és semmiképp sem céltudatos keresés után. Az ilyen író — és Gion igazán ilyen! — beleveti magát az emlékek sűrűjébe, s ebben az otthonos közegben már csak mesélnie kell. A történet magától alakul, önnön törvényeitől kap magasságot és mélységet, legföljebb a képzelet toldja meg egy kis bizarr eredetiséggel, a mesélő egyéni színeivel, mire egészen különös alakok bontakoznak ki s viszik tovább a mesét.

Ez a különösség az a többlet, ami Gionnál a fantasztikum extrovertáltságával egzotikussá teszi az egész költött világot. Pedig a világ nem változik, az emlékek forrásvidéke sem, minden megtartotta a realitás jegyeit, csak az otthoni tájat benépesítő alakok nőnek bele a valóság nagyon is meggyőző látszatával az irrealitásba. Ahogy élnek, amit tesznek, ahogy jönnek-mennek értelmetlenül és mégis az élet mindennapi keretei között, s a tájban is otthonosan, éppen csak kapott szerepükkel a skizofrénia határvonalaán, de a normális lelki megnyilatkozások minden attribútumával. Egy kevésbé légiés, darabos és helyenként durva Nakonxipán-világ alattvalóiként. Korántsem holmi utópia célzatával, csupán valamiféle kesernyés humornak és groteszkre való hajlam játékának engedve.

Ez a játék Gion Nándor első könyvében, a *Kétéltűek a barlangban* címűben is megmutatkozott, ha nem is ilyen szabadon és fölényesen, ha jóval több torzítással is, de az elbeszélőtehetség félreismerhetetlen jegyeivel. Ott a játéktér nem volt ilyen ismerős, helyenként a mese is beleragadt a mesélő távlattalanságába, cél és értelem hiányát ugyancsak árulkodóan felmutatva, de ugyanakkor az anyagával bátran megküzdő alkotó ember konok kitartását érzékeltelve. Tájat és embert expreszionista eszközökkel megelevenítve. Egyáltalán, mintha már ott meg-

mutatkozott volna Gion jellegzetesen kemény kontúrokkal dolgozó emberábrázolási készsége.

Ha az imént cél és értelem hiányáról beszéltünk, Gion második regényével, a *Testvérem*, Joábbal alaposan rácaffolt állításunkra. Korregényt írt nemzedéki indulattal telítve, egy öntudatra ébredt fiatalság bátor számonkérésével, de egyúttal ki is lépve önmagából, és egy csinált szerelem alakjaival a regényírás sablonjaihoz ragaszkodva.

Mint azonban olyasvalaki, aki nem sokáig bírja a nem rá szabott habitust, csakhamar visszasietett a szülőföld biztosabb talajára, hogy egy melodramatikus novellasorozattal, az *Ezen az oldalon* képlékenyebb anyagából gyúrt alakjainak történeteivel fejezze ki a hazatalálás örömet.

A nagy vállalkozás mégsem ez volt, hanem az, amivel az egész jugoszláviai magyar irodalom tartozott, a történelmi regény, a *Virágos katoná!* A molnár Stefan Krebs megjelenésével az egész tizenkilencedik századba nyer betekintést az olvasó, a településtörténet nemzedéki alakulásának izgalmával, s a valóság hitelével idézve vissza a honalapítás küzdelmeit, a „svábokból jött magyarok” soha senki által ilyen egyszerűen és természetesen és mégis szívhez szólóan nem bizonyított emberséget munkában és hűségben egyaránt. Rég elnyűtt politikai szövegeket örökre eltemetve kornak, vidéknek és embernek erről a hatalmas és igaz átalakulásáról szólva.

Itt se hiányzik, persze, a költői áttétel virágos és muzsikás kísérete a faluvégi Kálváriával és a citerás Gallaival anélkül, hogy a széles és színes pannóból eltűnt volna a faktográfia. De enélkül nincs történelmi regény. És mintha éppen ezzel a regénnyel tanulta volna meg Gion a szélesebb lélegzervételt, s a nagyobb arányok kitöltését. Ezután következő művei, főként az ifjúsági regények egy könnyen építkező, komponálásában is magabiztosabb elbeszélő munkája fölé húzott tetőt, az olvasó igényét sem elhanyagolva.

S erre jön aztán *Az angyali vigasság*, olyan lebilincselő történet nyitányával indítva a kötetet, mint amilyen a *Fodó Tanár Úr*, az olvasó előtt már ismert hőssel s egy végsőkig felfokozott drámai küzdelmet előadva, a képtelenségig tágítva a mese lehetőségeit: két fiú küzdelmét a vak kutyaért a befagyott folyó jegén. A válogatott borzalmakkal a történet legalább annyira irreális, mint egy ókori tragédia. Az író azonban szemrebbelés nélkül fokozza és bonyolítja a mesét. De hát Szophoklész se törődött a hihetőséggel. Fontos, hogy a keret legyen reális. Ami benne van, majd csak megmutatja magát.

Ez a „keret” Gion játéktere a már korábbról ismert szereplőkkel, úgyhogy az olvasó is otthonosan néz szét ennek a világnak a színpadán. S ez az éppen: az ismétlés, amit nem lehet megenni. Az, hogy ez a Burai J. meg Péntek Vera fogadja az embert, s mutatkozik meg újabb és újabb kalandokban. Mert kalandok is előfordulnak itt, bűnügyi

regényekbe illő eseményekkel, anélkül, hogy a bonyadalom fölébe kerekedne a mese azon érzékeny elemeinek, amelyek mintegy meghitté teszik az olvasó kapcsolatát a történet hőseivel.

Itt érzem ugyanis azt a megvesztegető attitűdöt Gion prózájának abszurd jeleneteiben, hogy a bonyodalomnál is fontosabb hőseinek emberi közelléte az olvasóhoz: Mintha korántsem a kaland lenne itt lebilincselő, sőt legtöbbször csak ürügy, hogy bátorság áldozatkészség, részvét és igazságérzet példabeszéde lehessen belőle. A klasszikus mese tanulsága nélkül, mely szerint a jó elnyeri jutalmát, a rossz pedig megbűnhődik. Gion nem igazságosztó, nem is vigasztaló. Csak az emberi nagyság megörökítője szeretne lenni. S ott, ahol ez sikerül neki, felejthetetlen alakokat teremt. A Mozdonyvezetőt például aki hazajön a háborúból, és nem találja feleségét meg lányait, mert egy bombatámadásban rájuk szakadt a tető, és agyonnyomta őket. A Mozdonyvezető nem sír, nem kesereg, rendbe hozza a házát, és odaáll csendesen kosarat fenni. A Sheriffet ugyancsak sokáig látja az olvasó maga előtt, amint szomorú Don Quijoteként a fülének árnyékától féltő szamarán nyargal a tájon át, ahol Szivel Sanyi és társai már járják a házakat karácsonyi énekekben szólaltatva meg az angyali vigasságot. Péntek Verába meg egyszerűen bele kell szeretni anélkül, hogy az ember tudná, miért. Talán azért, mert annyi baj van vele, s különben is olyan, mint ha valami balladából jött volna, hogy egy kövön ülve a haját fésülje.

A kötetnek vannak fáradtabb darabjai, amikor a mese már igazán céltalanul és lassan folydogál az ismerős partok között. Ez is olyan, amelyből Péntek Vera és a Sheriff alakját hívtuk vissza, mégsem unalmas. Mert azért mindig történik itt is valami. Nem összefüggő s a történetet szorosabban összefogó események logikus sorozatával, hanem mozgalmasságával.

Az egyik legszorosabban megkomponált novella egy vallomással kezdődik: „Általában ráérzek arra, hogy mi érdekli az embereket...” — mondja magabiztosan a mesélő, amire az olvasó kissé csodálkozva kapja fel a fejét. Hiszen gyanította ő eddig is, hogy a mesélő majd rájön erre a titokra, de hogy hajlandó készségesen ki is szolgálni „az embereket”, mégse szeretné. Gion ösztönös elbeszélő, megjelenítő ereje, mesélő kedve, ábrázoló tehetségének intenzitása szinte korlátlan. *Az angyali vigasság* is ennek köszönhető, ha kevesebb igénnyel íródott is, mint korábbi művei, ez is ritka képességeinek bizonyítéka. A továbbiakban is kár lenne a visszhangtól függővé tenni a kimondott szavak igazságát.

HERCEG János